

RAMON BOU I LLORENS. UN CATALANISTA DE L'ESPLUGA DE FRANCOLÍ (1851-1924)

Gener GONZALVO i BOU

INTRODUCCIÓ

Aquest treball vol ésser un homenatge a un dels homes que feren prosperar l'Espluga de Francolí durant la segona meitat del segle XIX i l'inici del segle XX, i de retruc al llinatge dels Bou, de la mateixa vila, que l'habitaren almenys des del segle XIII.

Aquesta nissaga va pertànyer a la petita noblesa rural, pròpia del Principat de Catalunya. La seva prosperitat augmentà a les acaballes del segle XVI, quan Jaume Figuerola, que posseïa el títol de carlà de Cabestany, féu hereu el seu nebot, Francesc Bou.¹ Figuerola estava molt ben relacionat amb l'orde de l'Hospital, que tenia una comanda important a l'Espluga. A partir de l'herència dels Bou, aquests gaudiren del privilegi de poder ésser sebollits a la capella de la comanda hospitalera de l'Espluga, costum que es perllongà fins a la centúria XIX. Al mateix temps, els Bou s'ennobliren, i a partir de 1567 posseïren escut d'armes propi, com es pot veure en l'escut de pedra conservat a la casa pairal del carrer de la Font. La nissaga tenia propietats importants a la vila, com són ara terres i molins, que explotava

¹ Pergamí de 1567, catalogat com a perg. 1 a l'arxiu familiar dels Bou de l'Espluga de Francolí.

mitjançant arrendaments. També, a partir del segle XVI, es feren prestadors censalistes, uns ingressos que perduraren fins al 1850, aproximadament.²

No pretenem, però, fer una història global de la família Bou, sinó simplement l'estudi d'un dels membres més representatius i que ha deixat més rastre documental. Efectivament, el fons patrimonial dels Bou és avui dia força migrat, en bona part a causa dels conflictes bèl·lics dels segles XIX i XX. En canvi, aquest llibre té com a fil conductor —a banda d'altres papers i documentació preservada— un llibre de memòries iniciat per Ramon Bou i Llorens l'any 1874, i que fou continuat pel seu fill, Ramon Bou Magrans, i el seu nét, en Ramon Bou i Simó. Així doncs, quan no esmentem la font dels fets ressenyats ací, és que són extrets del referit llibre de memòries de la família Bou.³ En aquest preciós manuscrit, en Ramon Bou narra tant els fets privats i públics de la família, com també els esdeveniments que l'autor destacava de la vida quotidiana de l'Espluga de Francolí del seu temps. En aquest sentit és un document de primera mà per conèixer la manera de viure dels nostres avantpassats. Gràcies, doncs, al seu esmerç, podem conèixer moltes coses de la seva vida, que es movia entre la seva botiga, les propietats i, com veurem, tingueren una intensa vida cultural, exemple de civisme i catalanitat en aquells temps de represa de la nostra consciència nacional.

ORÍGENS FAMILIARS

Ramon Bou i Llorens era el tercer fill de l'hisendat i propietari espluguí Ramon Bou i Lladó (1815-1907). Ell encara havia conegut, i potser protegit, alguns dels antics monjos de Poblet, exclaustats el 1835. La seva mare, natural de Prades, era Rosa Llorens i Bernat, morta l'any 1887. Els seus germans eren Josep M. (1845-1911), l'hereu, Rosa (1847-1925), Patrici (1856-1892) i Anton (?-1892).⁴

La família, grans terratinents a l'Espluga de Francolí, com hem vist anteriorment, vivia al carrer de la Font, tocant a la font Baixa de l'Espluga, on encara hi ha, a la llinda central de l'entrada principal, l'escut d'armes de la família, datat el 1567.

² Arxiu Bou, *Llibre de censals i memòries de la família Bou*, ss. XVI-XIX.

³ El títol exacte del manuscrit és "1874. Llibre de Memorias y fets notables dintre la meua família y a l'Espluga. Ramon Bou y Llorens, Maria Magrans y Riba".

⁴ Extraiem aquestes dades de l'arbre genealògic (inèdit) de la família Bou, realitzat pel P. Jordi M. Bou i Simó, monjo de Poblet.

Ramon Bou Llorens als 24 anys. Font: arxiu de la família Bou.

Com que la família seguia la tradició catalana de concentració dels béns principals en mans de l'hereu (Josep M. i els seus descendents es traslladaren a viure a Tarragona), diversos germans emigraren a altres poblacions de la Conca, principalment a Montblanc (on s'emparentaren amb la família París, dedicada al dret) i Vimbodí, i algun membre, com era costum a la Catalunya de l'època, buscaren fortuna a Cuba.

Ramon Bou i Llorens va néixer a l'Espluga de Francolí el 5 de gener del 1851, a les cinc de la matinada, a la casa pairal. Fou apadrinat pel seu pare, Josep Bou i Lladó, i per Francesca Bernat.

No sabem res de l'educació que va rebre Ramon Bou i Llorens, ni en quin centre va rebre les primeres lletres. En aquest sentit, el seu dietari no en fa menció.

El que sí sabem és que, com molts joves cabalers de les comarques de Catalunya, fou enviat a viure i treballar, com a aprenent, a la capital, Barcelona. En concret, el nostre protagonista s'hi traslladà el 26 d'agost del 1874, a l'edat, doncs, de 23 anys.

Es desencadenava aleshores al Principat la tercera guerra carlina, i Ramon Bou era en edat militar. Per escapar de la milícia, i com diuen les seves notes, "per no anar a soldat ni ab los carlistas", va fugir per les muntanyes de Prades disfressat de pastor, fins a arribar a peu a Vilanova i la Geltrú, i des d'allà a Barcelona per mar.

Les influències i coneixences paternes van fer que entrés a treballar com a mosso a casa de Josep Gil, a Sant Gervasi de Cassoles, gràcies als contactes del propietari de la desamortitzada finca de Riudabella, antiga granja de Poblet, Don Isidre Font, amic de Josep Bou i Lladó. A més de fer-hi vida, Ramon Bou guanyava cinc duros al mes. S'iniciava així l'etapa barcelonina de Ramon Bou i Llorens, que havia de durar uns quants anys.

BARCELONA

El 8 d'agost del 1875, Ramon Bou va canviar de casa. Començà a treballar com a mosso a les dependències de l'herbolari Jaume Ballús, a la Rambla de les Flors, on guanyava també cinc duros al mes.

El periple barceloní era intens per al jove Ramon Bou. Així, el 6 d'abril del 1876 va entrar d'aprenent de forner a l'establiment La Espiga de Oro, al nucli antic de la ciutat. Sembla que aquesta feina no li anava bé per a la salut, i ben aviat, el 14 de juny del mateix any, Ramon Bou va traslladar-se a Sant Martí de Provençals, per treballar a la fàbrica de Ricart i Cia., per mitjà del

Sr. Josep Serra. La indústria era d'estampats, i el nostre fadrí guanyava, com a peó, tres pessetes diàries. El 10 de juliol el van canviar de lloc dins el mateix establiment, el van traslladar a la secció de tints, on guanyava una mica més (tres pessetes i cinquanta cèntims).

En aquesta indústria sembla que en Ramon s'hi trobava bé, ja que hi va romandre els darrers quatre anys d'estada barcelonina, després tornà definitivament a l'Espluga.

El 18 de febrer del 1878 es produeix un fet transcendent en la seva vida. En un bateig va conèixer Maria Magrans i Riba, que arribaria a ésser la seva muller. No coneixem gaires detalls d'aquella jornada (ja hem dit que el dietari no és excessivament explícit ni es perd en detalls, que ara serien preciosos), però hi devia haver alguna relació amb l'Espluga, atès que un dels padrins, el Sr. Josep M. Olivé, n'era fill.

Els orígens familiars de Maria Magrans, coneguda com la Marieta, eren modestos. Era originària de Sitges, on havia nascut el 15 de novembre del 1848. Era filla de Francesc Magrans i Sauqué, de Barcelona, i Maria Riba i Robert, de Sitges. Els seus avis paterns eren el pescador Joan Magrans i Maria Àngela Sauqué, de Barcelona, i els materns, Salvador Riba, mariner, i Sebastiana Robert, de Sitges. La família es dedicava principalment i per llarga tradició a la pesca i al mar. Maria Magrans rebé el baptisme a la parròquia del Sant Bartomeu i Santa Tecla de Sitges.

El 1880, concretament el 18 de febrer, Ramon Bou es casà amb Maria Magrans, a l'antiga col·legiata de Santa Anna, al cor de Barcelona. Malauradament, no es conserva l'acta de matrimoni, car l'arxiu fou cremat el 1936.

Prèviament, Ramon Bou n'havia fet els preparatius. Així, el primer dia de l'any 1880 llogà un quart pis al número 19 del carrer de l'Estruch, tocant al carrer Comtal, un carrer llarg i estret de ciutat vella. El 6 de febrer el seu pare li dóna 228 lliures com a part de la legítima (el total del seu dret arribava a les mil lliures, una quantitat gens menyspreable a l'època). No sabem res del viatge de nuvis (monestir de Montserrat?). Els joves esposos anaren a viure al carrer de l'Estruch, però per molt poc temps.

L'ESPLUGA DE FRANCOLÍ

El 6 de juliol del 1880, Ramon Bou i Maria Magrans van obrir una botiga de pesca salada al número 14 del carrer de l'Hospital de l'Espluga, ni més ni menys que a l'espai que havia ocupat la capella dels hospitalers fins a la seva extinció, al segle XIX, i que, com hem dit, servava les despulles dels

avantpassats de la família Bou. De fet, el seu pare li féu donació de la botiga poc després, el 8 de febrer de 1881. La botiga, que tenia una superfície reduïda (uns deu metres quadrats), tenia com a únic veí la casa del Sr. Jaume Macaya.

El 18 de desembre de l'any següent, a un quart d'una de la matinada, va néixer el primer fill de la parella. El part va anar força malament, i per això el nadó fou batejat d'urgència el mateix dia, amb el nom de Ramon. El petit Ramon moria el 7 de novembre del 1884 d'una malaltia fulminant que li durà només dos dies. De fet, ja sabem prou que la mortalitat infantil era molt elevada en aquella època.

El matrimoni no es va descoratjà, i el 21 de novembre del 1885, a la una de la matinada, naixia el segon fill de Ramon Bou i Maria Magrans. Per propi desig dels seus pares, fou batejat el mateix dia, a les quatre de la tarda, amb el mateix nom que el seu germà: Ramon. Foren padrins de qui seria l'únic fill supervivent de la parella, els seus avis paterns.

No sabem la ubicació del primer habitatge de Ramon Bou i Maria Magrans, a l'Espluga de Francolí. És probable que visquessin a la mateixa casa pairal dels Bou, però les fonts no ens en diuen res. El cert és que el bon quefer de Ramon Bou, estalviador i treballador de mena, féu que, vuit anys després d'obrir la botiga, el 29 de novembre del 1888, es poguessin aixecar una casa pròpia al número 4 del carrer de Sant Antoni de l'Espluga. En fou mestre d'obres l'espluguí Marià Pujol.

Dels anys següents, el dietari de Ramon Bouno no ens en dóna gaires notícies. Ressenyem que el juny del 1892 moria el seu germà Anton, després de divuit mesos d'una malaltia mental greu, que devia causar un gran dolor a la família. Molt més alegre és la data de l'1 de maig del 1896, dia en què rep la primera comunió el seu fill, Ramon Bou i Magrans, de mans de mossèn Zoilo Massó, natural de Riudoms.

Després d'habitar vuit anys l'immoble del carrer de Sant Antoni, la família de Ramon Bou prosperava. Així, per sis-sentes cinquanta lliures, compraren la casa del Ramon del Puvillet, al número 9 del carrer de l'Hospital (gairebé davant per davant de la botiga). El 6 de març de 1897 hi començaren a viure, com diu explícitament el dietari "[...] comensém á habitar la dita casa, que d'avuy endevant podem dir qu'es casa nostra". Tot seguit hi feren obres de reforma, per valor de 182 lliures.

La formació i augment del patrimoni era un fet indiscutible a casa de Ramon Bou. Així, després de comprar i arranjar la casa principal de la família, de seguida compraren la casa annexa de Ca la Janeta, que comunicava per darrere amb l'edifici pairal del carrer de l'Hospital i tenia sortida a

l'actual passeig de Canyelles. Ramon Bou pagà al comptat, per a aquesta casa, 13 unces d'or, que equivalien a 208 lliures, a més de fer-se càrrec de les contribucions endarrerides. La compra fou feta a Anton Civit i la seva muller, Rosa Minguet. Com també havia fet amb l'habitatge del carrer Hospital, en Ramon Bou reformà Ca la Janeta, l'abril del 1898, per un import de 32 lliures (cuina, teulada i desguassos).

El 26 de febrer del 1900, Ramon Bou inverteix en terres rústiques, aleshores molt valorades: comprà un hort anomenat "del Fons, davant de cal Xicall", prop del naixement del riu Francolí. La transacció li costà, en total, 270 duros.

També és significativa l'adquisició, el 7 de setembre del mateix 1900, d'una finca de vinya i oliveres de la partida Camí de Poblet, tocant al camí que menava de l'Espluga al monestir cistercenc. Per aquesta inversió, pagà 660 duros al seu propietari, l'espluguí Josep Vives, a més de 35 lliures per a les collites, de raïm i olives.

Uns anys més tard, el patrimoni de Ramon Bou continuava creixent. Així, el 17 de febrer de 1907, compra a Joan Bernat la partida o tros anomenat Les Sortetes, o també la Pallissa Cremada o Punta de Bou, per la respectable xifra de 2.600 duros. Aquesta propietat fou motiu d'un plet judicial interposat per Josep Boada, de Vimbodí, que guanyà Ramon Bou l'1 de juny de 1912.

A banda de l'expansió del patrimoni, la família de Ramon Bou fa millores a les seves possessions. Així, per a la botiga comprà una màquina de trinxar carn, a la casa Badia i Mañé, de Barcelona, el 16 d'octubre de 1909, pel preu de 800 ptes. També, el juny del 1911, fan obres de reformes a la casa del carrer de l'Hospital: arranquen la façana, hi aixequen un pis i basteixen de nou una cuina i la botiga. El preu pagat per les millores pugem a 516 lliures. Efectivament, Ramon Bou instal·la una nova botiga de pesca salada, que s'inaugura el 10 de juny d'aquell 1911, amb una bona il·luminació exterior, fet que va atraure la curiositat de nombrosos espluguins.

Tota aquesta prosperitat quedà frenada per la crisi econòmica del camp català, provocada per l'arribada de la fil·loxera, plaga que arrasà la vinya de les zones vinícoles. Naturalment, el terme de l'Espluga, no se'n salvà.⁵

Tornant a l'àmbit més familiar, tenim detalls de l'educació de Ramon Bou Magrans, l'únic fill supervivent del matrimoni. El 1898 és enviat a

⁵ IGLÉSIAS, J.: *La crisi agrària de 1879-1900. La fil·loxera a Catalunya*, Barcelona, Bruguera, 1967; ROCA, Jordi: *La mort del cobrador*, a *El Francolí*, 65 (L'Espluga, 1989), pàg. 18.

Montblanc, on la clerecia li dóna una sòlida formació. Mossèn Jaume Teixidó és el seu mestre d'estudis i, a més, rep classes de piano de mans de mossèn Ramon Amorós. De fet, la formació musical era un costum arrelat en les famílies benestants, però més aviat a ciutat, entre les capes burgeses. El fet de rebre classes de música en una zona rural és més excepcional, i això ens dóna una pista de la bona formació cultural que en Ramon Bou i Llorens havia rebut, per iniciativa pròpia, a Barcelona. No cal dir que l'educació del seu fill era notòriament catòlica, atès l'ideari comú del catalanisme conservador d'aquells moments. El jove Ramon Bou i Magrans, durant l'etapa d'estudis, fins i tot vivia al mateix Montblanc, en una casa particular, a Cal Blai o Mundo de l'Ascla, una despesa que costava 25 pessetes mensuals.

Un cop acabats els estudis montblanquins, el jove Ramon Bou, seguint els passos del seu pare i el costum de la menestralia catalana, és enviat també a Barcelona per fer d'aprenent de diversos oficis comercials. De primer, en una botiga de queviures del cèntric carrer de Pelai. Tanmateix, l'amo el trobà "petit", i no l'admeté. Mentre el seu pare li buscava col·locació, s'allotjà a casa de l'amic Jaume Ballús, a la rambla de Sant Josep. En aquest mateix carrer, el 22 de gener de 1900, Ramon Bou Magrans entra com a aprenent a la casa de queviures El Tulipán. Allà hi roman fins al 8 de maig de 1902, data en la qual el seu pare se l'emporta a l'Espluga, per treballar a la botiga pròpia. Tanmateix, el 3 de febrer de 1904 torna com a aprenent a Barcelona, en una cansaladeria del Sr. Esteve Noguera, a la plaça Nova. En aquest cas veiem que l'establiment és semblant al que té la família a l'Espluga. Aproximadament, aquesta segona estada a Barcelona durà uns tres anys (de fet, el temps habitual que durava un aprenentatge en una botiga barcelonina).

El 7 de maig del 1913, Ramon Bou Magrans es casa amb l'espluguina Ramona Carreras Montserrat, a l'església parroquial de l'Espluga. Les notes de la família que conservem ja contenen anotacions de l'únic fill de Ramon Bou Llorens. Aquestes notes ens donen més detalls, en aquest cas del casament del Ramonet. El seu fill el casà un amic de la família: l'organista Josep Solé. Durant la missa, els pares paüls cantaren diversos motets, davant una nodrida concurrència. Amb carruatges, la comitiva es dirigí a l'Hotel Villa Engracia, a les Masies, establiment del qual n'era propietari Dn. Salvador Roca, un altre amic dels Bou. Els vuitanta convidats foren obsequiats amb un convit preparat per un cuiner barceloní. El viatge de nuvis, que durà vuit dies, els portà a Barcelona, Sitges, Montserrat i Saragossa.

La desgràcia, però, havia de visitar cal Bou aquell fatídic 1915. El 27 d'octubre mor Ramona Carreras, d'una pulmonia greu. Tanmateix, ja havia estat malalta l'any anterior, de resultes d'un part molt dolent. Malgrat les

estances a la clínica del Dr. Fargas, de Barcelona, tot fou inútil. La Ramona només tenia 23 anys.

Ramon Bou fill s'havia de refer d'aquest cop. El 29 de gener del 1917, en el casament dels amics de la família, Francesc Sans i Montserrat Manresa, de Cervià de les Garrigues, va conèixer la que seria la seva segona muller: Dolors Simó i Manresa. El patriarca de la família —el nostre protagonista— els composà unes corrandes poètiques, com era costum d'ell, que repetí en d'altres casaments. D'això en parlarem amb més detall més endavant. Els nuvis es casaren el 21 de maig de 1917, a Cervià, i també en aquella ocasió en Ramon Bou Llorens dedicà un sentit discurs a la núvia —que per fortuna hem conservat— amb paraules paternals i estil falaguer, propis de l'època. També els casà l'esmentat Josep Solé, i el viatge de noces recorregué Lleida, Manresa, Montserrat, Barcelona i Tarragona.

Ramon Bou Llorens fou avi per primer cop el 2 de febrer del 1919, dia en què nasqué Maria Bou Simó. Fou batejada a l'Espluga, també per Josep Solé. El 17 de maig de 1920 neix la segona filla de la jove parella, Dolors, que, com ens fa saber una nota de Ramon Bou fill, coincideix amb l'aniversari "de S.M. lo Rey d'Espanya". El matrimoni Bou Simó era fèrtil en femelles, per a desconcert de l'avi. El 3 de juliol del 1922 neix Rosa, també batejada pel clergue més requerit de la família: Josep Solé.

A la fi, arriba l'hora del comiat del vell Bou. A les deu de la nit del 19 de maig del 1924 mor als 73 anys en Ramon Bou Llorens. La seva malaltia, com s'anota en el certificat de defunció, és un cranc a l'estómac, òrgan que l'havia fet patir des de molt jove, encara que només féu dotze dies de llit. La portada de la publicació local *El Francolí* se'n feu ressò amb un sentit article del catalanista Lluís Carulla i Canals (Espluga de Francolí, 1904 - Barcelona, 1990), aleshores molt jove.⁶ En Ramon Bou Llorens s'emportava a la tomba molts records espluguins i catalans d'aquella generació de la segona meitat del segle XIX. Intentem ara esbrinar quines són algunes d'aquestes remembrances de la vida de Ramon Bou Llorens.

EFEMÈRIDES ESPLUGUINES

En la crònica de la família Bou, en Ramon Bou i Llorens anotà també esdeveniments memorables per al poble de l'Espluga, costum que ara té un

⁶ CARULLA, Lluís: "Guardem el passat. En la mort d'en Ramon Bou i Llorens", a *El Francolí*, núm. 72, l'Espluga de Francolí, 15 de juny de 1924.

gran interès per a nosaltres. Llàstima que la prosa de l'autor no és donada a grans descripcions, tanmateix és testimoni de diversos fets espluguins. Un dels més reiteratius són els aplecs dels homes i dones de l'Espluga a l'ermita de la localitat, dedicava a la Santíssima Trinitat.⁷ El primer d'aquests aplecs enregistrat per Ramon Bou és del 21 de maig de 1883, moment en què la imatge del santuari torna al seu emplaçament. Es feren balls parlats, amb gralles, i amb dues orquestres, de Valls i de les Borges Blanques (aleshores anomenada encara, Borges d'Urgell).

Una altra de les festes de la Santíssima Trinitat que descriu Ramon Bou, és la del 10 de juny del 1900, a l'entrada del nou segle. A més dels espluguins, hi acudiren habitants de Vimbodí, Vallclara, Tarrés, Senan, Blancafort, Solivella, Sarral, Figuerola del Camp, les Piles, la Guàrdia dels Prats, Prenafeta i Montblanc, presidits per l'arquebisbe de Tarragona Tomàs Costa i Fornaguera. El cronista calcula que hi assistiren unes set mil les persones, a l'aplec. Es repartí la comunió general, es feren sermons i s'entonaren càntics i rosaris.

La següent ressenya data del 22 de maig del 1910, car la festa de la Trinitat no se celebrava des del 1903. Es cantà, en aquesta ocasió, la famosa missa de Perosi, amb cor, violins i harmònim, i una cantata de Iacomo Rossini. En aquella ocasió, Ramon Bou treu a la palestra la seva afecció com a membre actiu de la Cambra Agrícola Local. Així, aquesta societat, en aquella ocasió, organitzà uns premis literaris a l'església Vella. Els nens de les escoles espluguines llegiren poesies i cantaren diverses composicions populars catalanes: *La Pastoreta*, *El testament d'Amèlia*, *El Comte Arnau*, etc.

El llibre de notes de Ramon Bou reflecteix altres festes i esdeveniments espluguins. És el cas de la portada de l'aigua de les Cent Fonts a la vila, el 3 de febrer del 1887.⁸ Però les efemèrides més reflectides són les festes religioses. Així, es ressenya la festa de Sant Josep del 1896, a l'església parroquial, on se li dedica una missa cantada, amb cor i orquestra de l'Espluga. Entre els cantaires, dirigits per Ramon Palau i Serret, hi ha el seu fill, Ramon Bou Magrans, tan afeccionat a la música.

En aquella època tingué una gran impacte polític i popular la guerra colonial de Cuba i les Filipines. El mateix Ramon Bou, afeccionat als

⁷ Sobre l'ermita espluguina, vegeu: BOU I SIMÓ, P. Jordi M.: *Història de l'Ermita de la Santíssima Trinitat de l'Espluga de Francolí*, Espluga de Francolí, 1979.

⁸ VALLÈS, J.M.: "L'aigua de les Cent Fonts", a *Arrels*, 5, (Espluga de Francolí, Centre d'Estudis Locals, 1989), pàgs. 37-84; ROCA I ARMENGOL, Jordi: *Història de l'Espluga de Francolí. Segle XIX*, vol. V, Espluga de Francolí, 2000, pàgs. 166 i ss.

discursos, es dirigí als espluguins des del balcó de l'Ajuntament per demanar ajut als soldats i elogiar la caritat com la millor virtut dels pobles (la lletra original era de Josep Roca, amic de la família que regentava el balneari de la vila, a les Masies; a l'arxiu familiar es conserva el text d'aquest discurs). El 21 de febrer de 1897, és a dir, un any abans de la catàstrofe, Ramon Bou anota que sortiren pels carrers de l'Espluga una banda de guitarres, un cor de nois i un altre d'homes, per captar per als ferits de la guerra. Eren presidits per un penó on es llegia "Gloria a los defensores de la patria. Socorro para los inútiles de la guerra". Després hi anava una carrossa presidida per la Creu Roja, amb el lema "Caritat". Finalment, es produí la concentració d'espluguins a la plaça de l'Ajuntament, amb el referit discurs llegit pel nostre biografiat. Malgrat la crisi econòmica del camp català de les darreries de segle, amb la plaga de la fil·loxera que ja començava a fer estralls, es recolliren 110 pessetes. També referent a la guerra, a l'arxiu de Ramon Bou es conserva un poemari d'un dels seus poetes preferits, el valencià Teodor Llorente (València, 1836-1911), que en Bou recità al Teatre Pitarra de l'Espluga el primer de gener de 1898. El títol ho diu tot: "Cartas d'un soldat".

Un altre fet de gran impacte popular fou l'arribada de la llum elèctrica a la vila. Fou el 23 de gener de 1902, amb una encesa de llums general.⁹ Ramon Bou anota que el generador d'electricitat fou instal·lat al molí de Poca. Durant el mateix any, i amb data 31 de juliol, es posà nom al passeig de Joan Cañellas, advocat tarragoní que defensà amb èxit un plet criminal d'un grup d'espluguins, que sortiren en llibertat. Ignorem més detalls d'aquests fets.

L'any 1906, concretament, el 21 de març, Ramon Bou fou testimoni d'una gran nevada a l'Espluga. No parà de caure neu durant trenta hores seguides, i els carrers de la vila aparegueren amb tres pas de gruix de neu.

El 1907 tornen les cròniques de caire religiós en el llibre de notes de Ramon Bou. El 29 de juny es féu, a l'església parroquial, una festa dedicada al Sagrat Cor, en què es daurà el retaule, a iniciativa del rector, mossèn Zoilo Massó. Es cantà la missa de Perosi (molt popular durant aquella època), en Ramon Bou Magrans acompanyava el cant, a l'harmònim.

Fent un salt en el temps, arribem al 4 de març del 1917. Durant una setmana, es desenvolupà l'anomenada Santa Missió, predicada pels pares

⁹ SERRA, G.: "L'enllumenat públic de l'Espluga", al *Butlletí del Centre d'Estudis Locals*, 19-20, l'Espluga de Francolí, 1993.

del Cor de Maria de la Selva del Camp. Es repartí la comunió general a més de mil persones.

L'any 1921, durant la festa major del juliol, es commemorà el cinquantè aniversari de la primera missa celebrada a l'església Nova. Feia 61 anys que s'hi havia posat la primera pedra.¹⁰ En aquell any 1921, es beneïren dues campanes noves i la nova bandera del sometent de l'Espluga. Assistí a la festa el cardenal de Tarragona, Francesc Vidal i Barraquer, i el general dels sometents de Catalunya. Ramon Bou ens indica que, quan era molt jove, fou testimoni de la col·locació de la primera pedra d'aquella església Nova, aleshores era arquebisbe el Dr. Costa i Borràs (1857-1864).

CULTURA I CATALANISME

Academia Mariana
no'm siguis tan cruel;
la llengua catalana
també l'estima'l cel

RAMON BOU I LLORENS

En Ramon Bou Llorens tingué durant la seva vida una projecció cultural inqüestionable. De formació autodidacta, arribà a ésser una persona culta, bon lector i, sobretot, gran afeccionat al teatre, la seva gran passió. Sens dubte, aquesta formació cultural l'adquirí de jove, durant la seva estada a Barcelona. A l'arxiu de cal Bou es conserven una munió de llibrets d'obres teatrals catalanes, que ell anava a veure al Teatre Català de la Comèdia, és a dir, al barceloní Teatre Romea del carrer de l'Hospital. Allà comprava el llibret, i després feia representar les obres, primerament al Teatre Pitarra de l'Espluga. Aquest escenari, fundat el 1896 per en Josep M. Rendé i Ventosa, perdurà fins al 1902, n'era director en Ramon Bou Llorens. Els autors més representats al teatre espluguí foren els escriptors que més apassionaven Ramon Bou. En primer lloc, Frederic Soler, Pitarra, amb les seves comèdies satíriques i catalanistes. Altres autors que Ramon Bou admirava eren Àngel Guimerà i Santiago Rusiñol, és a dir, prohoms de la Renaixença. Ressenyem algunes de les obres representades a l'Espluga: *Maria Rosa*, *La Verge de la*

¹⁰Roca, Jordi: "L'església Nova a l'Espluga (1860-1888)", a *Arrels*, 5 (Espluga de Francolí, Centre d'Estudis Locals), 1989.

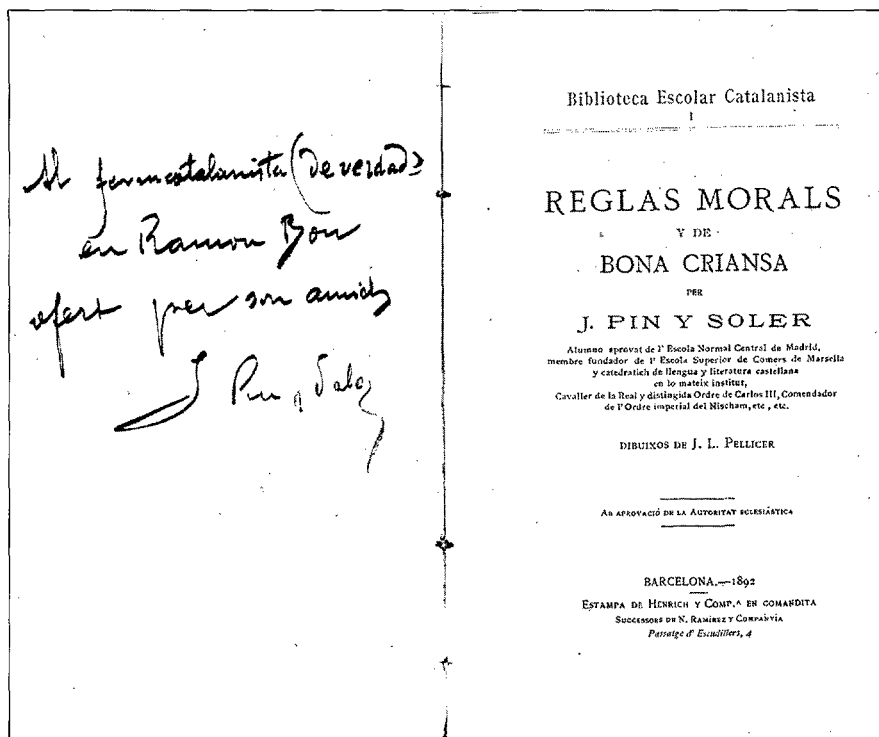
*Roca, El senyor batlle, La Creu de la Masia, El ferrer de tall, El full de paper, El mas perdut, Don Joan de Serrallonga, La marca de foc i La festa del blat.*¹¹ Aquesta afecció teatral Ramon Bou la traslladà després a la secció teatral de la Cambra Agrícola de l'Espuga, al Casino de la qual se seguiren fent les representacions teatrals, dirigides i també interpretades (sobretot els papers més dramàtics) per en Ramon Bou i Llorens.

El nostre protagonista era també un amant de la novel·la i de la poesia catalana. Malgrat les vicissituds que passà la família durant la Guerra Civil espanyola (1936-39), conservem una part important de la biblioteca de Ramon Bou i Llorens. En primer lloc, destaquen les obres del tarragoní Josep Pin i Soler (1842-1927), novel·lista i bibliòfil, que professava una gran amistat amb el nostre Ramon Bou. A ell li dedicà, autogràficament, una de les seves obres. Pin i Soler li escriví textualment: “Al ferm catalanista (de veritat) en Ramon Bou”. La pèrdua probable de l'arxiu de Pin i Soler, i també d'algun dels papers d'en Ramon Bou (en aquest darrer cas, hi ha mancances en la part de la correspondència rebuda; les esmentades penúries de la guerra devien malbaratar aquest fons epistolar) ens impedeixen de concretar l'amistat dels dos “lletraferits”. Potser també es conegueren a Barcelona, on es feien memorables sessions literàries a l'Ateneu Barcelonès, al carrer de la Canuda, molt a prop del domicili de Ramon Bou. Tanmateix, no ho podem certificar.

Altres autors als quals era afeccionat en Bou, eren el vallenc Narcís Oller, Emili Vilanova, amb les seves novel·les costumistes, Dolors Monserdà, el rossellonès Carles Bosch de la Trinxeria (*L'hereu Nonadell*), Josep Pous i Pagès, i també en Prudenci Bertrana, Pompeu Gener i Caterina Albert, —Víctor Català.

En Ramon Bou també apreciava la poesia. En primer lloc, no falten les grans obres de Mn. Cinto Verdaguer (*Canigó, L'Atlàntida, El somni de Sant Joan*, etc.), i també obres del catòlic Joaquim Ruyra, del valencià Teodor Llorente, del mallorquí Miquel Costa i Llobera, etc. Fins i tot, en Ramon Bou adquirí els volums que s'editaren en ocasió dels Jocs Florals de la Llengua Catalana a Barcelona, com els memorables del 1888, que coincidiren amb la cèlebre Exposició Universal de Barcelona, presidits per la reina regent Maria Cristina, i en els quals Menéndez y Pelayo féu aquell discurs —en català— en elogi i defensa de la llengua catalana.

¹¹ CALBET I CAMARASA, J.M.; CALBET I FONOLL, J.: “Cent anys de teatre a l'Espuga”, a *Arrels*, núm. 9 (Espuga de Francolí, 1997), pàgs. 14-28.

Dedicatòria autògrafa de Josep Pin i Soler a Ramon Bou. Font: Biblioteca de la família Bou.

Tampoc no manca a la biblioteca d'en Bou la trilogia de reculls de *La Renaixença: Llibre de l'Amor* (1882), *Llibre de la Pàtria* (1882) i *Llibre de la Fe* (1883), atès el lema renaixentista "patria, fides, amor".

Així doncs, cal ressaltar la gran estima que Ramon Bou tenia per la reascuda literatura catalana, en aquella època gloriosa de la Renaixença, preludi del que seria el catalanisme polític. En Ramon Bou era també un lector assidu de periòdics i revistes catalanes. En arribar l'emblemàtica publicació *La Renaixensa* a l'Espluga (1887), els cinc primers subscriptors foren: Trinitat Boquer (molt amic de Ramon Bou), Ramon Civit Rosell, Ramon Dalmau (alcalde de l'Espluga per la Lliga Regionalista entre 1894 i 1895), Roig i Ramon Bou Llorens. A casa tenim també una bona col·lecció de la memorable publicació *La Il·lustració Catalana*, tan pulcrament editada, i no falten tampoc exemplars de la satírica *L'Esquella de la Torratxa* o *La Campana de Gràcia*.

A cal Bou sempre s'ha dit que el nostre avantpassat havia defugit la política. És ben cert que en Ramon Bou no volgué mai ocupar càrrecs municipals. Tanmateix, la seva ideologia s'apropava molt al catalanisme conservador i catòlic, que a l'Espluga era representat, al començament, pel Centre Catòlic, fundat el 1885 (contrari a les polítiques dels conservadors i liberals de Madrid), i després per l'associació Clam Catalanista, de la qual en Ramon Bou en fou un dels més decidits i entusiastes fundadors, com bé es testimonia en el sentit article d'homenatge que Lluís Carulla li dedicà a les planes d'*El Francolí*, en ocasió del seu traspàs.¹² El Clam seria la primera associació de tipus catalanista fundada a tota la Conca de Barberà.

Una de les manifestacions públiques més destacades del Clam fou la publicació a la revista *L'Arch de Sant Martí*, en data 18 de juliol de 1886, de l'adhesió a la causa irlandesa, signada per 53 espluguins, entre els quals hi havia Ramon Bou i Llorens, que apareixia, quant a ofici, com a "tender".¹³

Més endavant, en Ramon Bou simpatitzà amb tot el moviment de tant d'èxit electoral, com fou el de Solidaritat Catalana, de la qual en sorgiren personalitats tant significatives, i després tan dispars, com Francesc Cambó i Francesc Macià.

Igualment, i un xic abans, Ramon Bou s'entusiasmà per tot el que representava la Unió Catalanista. El seu llibre de notes reflecteix un dels actes de més ressò de la Unió a la Conca, al qual assistí amb tota seguretat. Hi llegim:

[1903, 3 de juny]. Gran festa a Poblet ab motiu de la entrega de la bandera a la Unió Catalanista. Dita bandera es costejada per las donas catalanas a iniciativa de la gran escriptora y poetisa Na Agnès Armengol de Badia. A la dita festa y han assistit representants de totas las asociaciones Catalanistas y delegats de tots los pobles de Catalunya. Y ha pres part lo may prou alabat Orfeó Catalá de Barcelona y altras societats corals ab sos pendons y estandarts. Se calcula que las personas reunidas a Poblet eran 15.000, del que ha resultat una festa tan gran y tan patriótica que las generacions present y venideras ne guardaran grats recorts.

¹² CARULLA I CANALS, Lluís: "Guardem el passat. En la mort d'en Ramon Bou i Llorens", a *El Francolí*, núm. 72, 15 de juny de 1924.

¹³ ROCA I ARMENGOL, Jordi: *Història de l'Espluga de Francolí. Segle XIX (Volum V)*, l'Espluga de Francolí, 2000, pàgs. 265-266.

PREUS DE SUBSCRIPCIÓ:
 Un any 8 ptes.
 Número solt 25 còpils.
 PAGAMENT A LA BIBLIOTECA

SURT EL 15 I 20 DE CADA MES
 No's retornen els originals.
 Anuncis, esquetes, notícies i re-
 mitís a preus convencionals.

R. V. (G. JJ)

Guardem el passat

EN LA MORT D'EN RAMON BOU I LLORENS

A veu de les campanes ressona i rebot més que mai dins la meua ànima, quan ploren planyívols i contristes la mort d'un vell espluguì. Si en cada infant que neix hi veig un brot que pren vida de l'arbre de nostre poble, per altra banda àquelles batallades em semblen el cruixir del tronc secular de nostra Vila, quan la destra'l fa caure una rama centenària.

A mida que un poble va perdent sos venerables vells van assecant-se les rrels de la tradició que tan fondes covaven en les entranyes de l'Espluga.

Les generacions d'avui ja no saben çó que és tradició. Recorden les coses dels avis com contes de fades, com falornies que foren, passades de moda.

Jo he vist a l'hereu d'una casa, davant una arca arreconada a la golfia i sensè commoure'l el grinyol de les rovellades frontisses, trencar d'una esbotzada la tapa polsosa i profanar, més que regirar, els vesitjs, quadres i estres de l'antigor, per disfressar-se en dies de Carnaval, escarnint, inconscient, la memòria dels seus avis que, previsors, havien amagat i tancat ses vestidures de la furia insana dels seus nets.

L'últim barretinsaire ja fa anys que va morir i encara en la més que la caputxeta es desà com traste vell, per sempre més. Hem deixat apagar el caliu de les tradicions i els aires de renovació jamai podran tornar a encendre aquelles costums ancestrals. Si els nostres fills, un dia, conscients d'aquesta pèrdua posen ma a la targa de la pàtria per fer reviure les cendres glaçades, serà endebades llur esforç:

perquè aprenguin demà els nostres fills a portar-se amb llurs pares com nosaltres avui ens portem amb els avis. Dieu, doncs, si no he de punyir a l'ànima el toc auster de les campanes quan branden per un vejl de nostra vila. Per això deploro la pèrdua dels que han viscut tal com aprengueren a viure amb sos pares i avis. Per això aquí va el record sentit d'aquell espluguì i català de socarrel, En Ramon Bou i Llorens amb qui, malgrat la diferència d'anys que a

Portada d'El Francolí amb l'article de Lluís Carulla, escrit en ocasió de la mort de Ramon Bou, l'any 1924. Font: arxiu de la família Bou.

La bandera de la Unió Catalanista fou dissenyada pel prestigiós artista modernista Alexandre de Riquer. Confeccionar-la costà sis mil pessetes. En aquella concentració política hi assistiren representants d'altres forces catalanistes, com delegacions de la Lliga i de Catalunya Federal.¹⁴ També en aital efemèride, s'edità l'opuscle "La Conca de Barbará en perpetua recordança de la anada de l'Orfeó Catalá á Poblet" (Montblanc, impremta d'Artur Montmany), que Ramon Bou servà curosament.

En un àmbit més personal, direm que a casa de Ramon Bou les parets eren plenes de quadres amb figures històriques o contemporànies, exaltades pel catalanisme de la Renaixença. Gravats de Pau Claris, Rafael de Casanova, Àngel Guimerà, Jacint Verdaguer, etc., eren personatges habituals per a la vida quotidiana de la família Bou. Igualment, conservem una figura de guix, un "tossut", que és un català que subjecta una senyera i una falç, i als peus, el lema "No'm tombarás pas". És una bonica figura de la imatgeria popular, de gran valor sentimental i patriòtic per a la nostra família.

Ja hem dit que Ramon Bou era molt afeccionat a la poesia. Composava petits poemes. En ocasió, per exemple, de les Caramelles de 1888, féu la composició "L'Eco del Francolí", que Bou escriu "com a prova de agrahiment a tots los socis" (referint-se a la Cambra Agrària de l'Espluga). Per a la família, també composava versos, per exemple, per al seu germà Antonet, "resident en la Isla de Cuba, en lo any 1877". Ramon Bou també copiava composicions alienes. Ja hem vist la seva devoció a l'ermita de la Santíssima Trinitat. Conservem, de la seva mà, la lletra dels "Primers goigs que's cantavan al ermita de la Santíssima Trinitat del Espluga de Francolí". Retornant a les activitats de la Cambra Agrícola, i seguint el seu gust pels parlaments, tenim una còpia del discurs que impartí, en nom de la Cambra, en les colònies estiuenques escolars de noies pobres procedents de Barcelona, els costos de les quals anaven a càrrec de l'Ajuntament barceloní, amb la col·laboració de la Cambra de l'Espluga. En aquest cas, la lletra és obra de Josep Lacot i Rodríguez, notari de l'Espluga (1903-1915). També conservem una carta manuscrita de Ramon Bou, amb data 5 d'octubre de 1907, adreçada al director de *La Il·lustració Catalana*, en què li prega que faci un reportatge sobre aquestes colònies escolars del balneari de l'Espluga, raó per la qual hi adjunta una fotografia.

¹⁴ LLORENS I VILA, Jordi: *La Unió Catalanista i els orígens del catalanisme polític*, Montserrat, Publicacions de l'Abadia, 1992, pàg. 414.

Portada de l'opuscle que la Conca de Barberà dedicà a l'Orfeó Català, l'any 1906. Font: arxiu de la família Bou.

Una altra composició conservada, encara que sense datar, és l'anomenada "Las donas catalanas", tan exalçades pels homes de la Renaixença dins el seu ideari. D'altres composicions eren contes en prosa, que eren de l'agrat de Ramon Bou, com per exemple els "Ous de somera", conte breu d'Antoni M. Alcover, "avui vicari general de Palma de Mallorca".

El 1882, Ramon Bou llegí, a la plaça Major de la vila, el sermó de Carnestoltes. Altres poemes costumistes els acostumava a llegir personalment a la Cambra Agrícola, com és el cas d'un poemari que recità en ocasió de les festes de Nadal del 1907. Altres composicions no tenen data, però corresponen a l'època de més activitat de Ramon Bou dins la Cambra de l'Espluga. És particularment sentit el "Plany de la Llengua Catalana", molt patriòtic i reivindicatiu, o el poemari *Al Orfeó Agrícola d'Espluga de Francolí*.

Les activitats culturals de Ramon Bou i Llorens a la Cambra Agrícola de l'Espluga finiren cap al 1916, quan ja era gran i desitjava retirar-se a casa seva, per cuidar de la família i del negoci. Per aquest motiu, la Cambra Agrícola espluguina li va enviar una sentida carta d'homenatge, amb data 28 de febrer de 1916, i amb la signatura de Dn. Josep Cabeza, el seu president. Hi llegim:

En recort als molts serveis per V. prestats a aquesta Societat, s'acordà per unanimitat de la Junta celebrada en lo dia 27 del corrent, sollicitar lo seu valió concurs, no exclusivament cooperant en lo teatre novament instalat, per continuar ses aficions que tan profundament estan grabades en lo nom y memoria de la Cambra Agrícola, sinó que, complint o satisfent un deute de gratitut envers los sacrificis per V. contrets, espera la Junta y la Societat tota, la satisfacció de contarlo presencialment en los dias y ocasions que anteriorment acostumava frecuentarla. Déu vos quart molts anys.

CLOENDA

Hem intentat ací, en breus paraules, però plenes de sentiment i d'afecte envers un dels avantpassats més il·lustres de la nostra família, ressenyar els aspectes més diversos que coneixem de la seva vida i de les seves activitats. Aquell "Ramon pare, era persona culta, de complexió forta, ple d'energies i nervi, àgil en el pensar i fer; en la conversa breu i concret, enemic de la

xerrameca, encara que pacient i educat per escoltar els romancers”.¹⁵ Aquest és el testimoniatge d’un dels seus contemporanis, que poden completar una visió global d’aquell home d’una vila senzilla del camp català, en uns temps difícils per al país, però ple d’energies i força per lluitar per la seva família, el seu poble i la seva Catalunya. Amb ell homenatgem tots els homes i dones de l’Espluga, que com en Ramon Bou, feren comuna causa per donar vida a la vila, i alhora deixar un preciós llegat moral i material a les futures generacions. Que la memòria històrica que hem volgut ressenyar aquí no caigui en el buit, sinó que serveixi per estimar més encara els nostres valors i la nostra pàtria.

APÈNDIX

Presentem ací, en forma d’apèndix, un dels poemes inèdits escrits per Ramon Bou i Llorens, que es conserven a l’arxiu de la família Bou. Nosaltres hem respectat la grafia original de Ramon Bou, excepte alguns accents i correccions imprescindibles per fer entenedor el text.

PLANY DE LA LLENGUA CATALANA

Cuant més me faig hermosa
més i més se’n persegueix,
cuant més armoniosa
lo món, més m’aborreix.
Si un hom em da esperanza,
un altre me la treu.
Mare de Déu!
De tot arreu se’m llansa,
de tot arreu!

La terra castellana
no sols me vol sentir;
sense parar, demana,
pena de mort per mí;
—que ya’s pasta d’usansa
diuhen per tot arreu:
Mare de Déu!
De tot arreu se’m llansa,
de tot arreu!

¹⁵ MIQUEL I ROVIRA, Lluís: *Pàgines espluguines*, Valls, 1980, pàgs. 33 i ss.

La catalana terra
be prou que'm ayma encar;
més ay, també'm desterra
en tot un poble, una llast.
Mare de Déu!
De tot arreu se'm llansa,
de tot arreu!

Abans jo resonava
per tronos y palaus;
tota llengua s'honrava
amb mos accents suaus
Oh jorns de benauransa!
Per mí quant tornareu?
Mare de Déu!
De tot arreu se'm llansa,
de tot arreu!

De mi's servei encara
sols un grapat de fills
que buscan per sa mare
la glòria en mil perills;
per ço d'ells fa membransa
Castella ab menyspreu;
Mare de Déu!
De tot arreu se'm llansa,
de tot arreu!

Fins per cantar a Maria
me tanca'ls seus concerts
aquesta Pàtria mia
que per altres'ls té oberts;
tres cants m'obre ab recansa
ab estranyesa deu!
Mare de Déu!
De tot arreu se'm llansa,
de tot arreu!

Academia Mariana,
no'm siguis tan cruel;
la llengua catalana
també l'estima'l cel.
Si Déu doncas no'm llansa;
Perquè ho fa'l poble meu?

Mare de Déu!
De tot arreu se'n llansa,
de tot arreu!

RAMON BOU I LLORENS, 1895